

AVANTAJELE CONFERITE POSESORILOR DE TITLURI DE ONOARE ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ

Radu Tabără*

Rezumat: *Titlurile de onoare au fost instituite în România după preluarea puterii de regimul comunist, fiind strâns legate de influența sovietică existentă în țara noastră la momentul respectiv. Cea mai mare parte a lor au fost instituite în intervalul 1950-1960, când influența sovietică era la apogeu.*

Ele au fost o formă de recunoaștere a unor merite, care a funcționat complementar și pe alocuri s-a suprapus cu sistemul național de decorații. În linii mari titlurile de onoare reprezintă o varietate mare de adjective / epitete asociate unui domeniu de activitate sau unei profesii, care aveau rolul de a indica recunoașterea unor merite superioare mediei deținute de posesorul titlului respectiv. Prin adaptare la vocabularul din perioada comunistă, cel mai adesea titlurile au în componență termenii de „fruntaș”, „evidențiat”, „emerit”, „pentru merite” și „laureat”. Nu toate au avut aceeași relevanță, unele fiind foarte importante și prestigioase, altele complet irelevante. Câteva au fost parte integrantă a sistemului național de decorații („Erou al muncii socialiste”, „Erou al RSR”, „Erou al noii revoluții agrare” și „Mamă eroină”), altele la limita lui, dar cu un prestigiu recunoscut în epocă (precum titlul de „laureat al Premiului de stat” sau „artist al poporului”), în timp ce majoritatea nu au avut o poziție clară, dar au fost folosite cu rol similar decorațiilor, de recompensă și stimulent.

Titlurile de onoare au avut două roluri distincte. Unul simbolic, de a aduce România mai aproape de practicile sovietice, al doilea practic, de a suplimenta sistemul național de decorații. Ele au oferit regimului comunist un instrument de recompensare flexibil, care a oferit posibilitatea fiecărui domeniu de activitate să își instituie propriile titluri, cu criterii de acordare și recompense adaptate propriilor nevoi.

Obținerea unui titlu de onoare putea aduce o serie de avantaje, care variau de la semnificative la simbolice. Recompensele pot fi împărțite în mai multe categorii: beneficii financiare directe (ex. acordarea unor sume de bani odată cu decernarea titlului, sau a unor indemnizații lunare); avantaje financiare indirecte (ex. reduceri sau scutiri de impozit, reducerea taxelor școlare); alte avantaje (care variau de la semnificative, precum oferirea unui spațiu locativ suplimentar și prioritate la promovarea în funcție, până la simbolice – bilete de intrare la spectacole și abonamente la reviste).

Abstract: *Honorary titles were established in Romania after the communist regime came to power, being closely linked to the Soviet influence existing at that time. Most of them were established between 1950 and 1960, when Soviet influence was at its height.*

Honorary titles were a form of recognition of merits, which worked complementary and in some places overlapped with the national system of decorations. Broadly speaking, honorary titles represent a wide variety of adjectives / epithets associated with a field of activity or a profession, which had the role of indicating the recognition of merits higher than the average. Not all of them had the same relevance, some being very important and prestigious, others completely irrelevant. Some were an integral part of the national decoration system ("Hero of Socialist Labor", "Hero of RSR", "Hero of the New Agrarian Revolution" and "Heroine Mother"), others at its limit, but with a prestige recognized at the time. (such as the title of "winner of the State Prize" or "artist of the people"), while most did not have a clear position, but were used with a role similar to decorations.

Honorary titles had two roles. One symbolic, to bring Romania closer to Soviet practices, the second more pragmatic, to supplement the national system of decorations. They offered a flexible instrument, which allowed each domain to establish its own titles, with award criteria and rewards adapted to their own needs.

Obtaining a honorary title could bring to the decorated person a number of advantages, which ranged from significant to symbolic. Rewards can be divided into several categories: direct financial benefits (eg granting sums of money when the title was awarded, or monthly allowances); indirect financial benefits (eg tax reductions or exemptions, reduction of school fees); other advantages (ranging from significant, such as providing additional living space and priority to promotion in office, to symbolic - entrance tickets to events and subscriptions to magazines).

Cuvinte cheie: *Titluri de onoare, laureat al Premiului de Stat, artist al poporului, emerit.*

Key-words: *honorary titles, laureate of the State Prize, artist of the people, emeritus.*

* Doctorand al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, e-mail: radutabara@yahoo.com.

Titlurile de onoare au fost instituite în România după preluarea puterii de regimul comunist. Originea și dezvoltarea lor a fost strâns legată de influența sovietică puternică existentă în țara noastră la momentul respectiv.

Primul aspect de clarificat este „ce sunt titlurile de onoare”. Răspunsul nu este simplu. În elaborarea sa trebuie prezentate și analizate o serie de aspecte, dar într-un mod sintetic, putem spune că au fost o formă de recunoaștere a unor merite, care au funcționat complementar și pe alocuri s-a suprapus cu sistemul național de decorații. În linii mari titlurile de onoare reprezintă o varietate mare de adjective / epitete asociate unui domeniu de activitate sau unei profesii și care aveau rolul de a indica recunoașterea unor merite superioare mediei deținute de posesorul titlului respectiv. Posesorii acestor titluri aveau statutul de exemplu atât pentru cei care activau în același domeniu de activitate, cât și pentru întreaga societate.

Prin adaptare la vocabularul din perioada comunistă, cel mai adesea aceste titluri au în componență termenii de „fruntaș”, „evidențiat”, „emerit”, „pentru merite” și „laureat” (desigur, gama este mai largă, dar acestea sunt cele mai frecvente și ușor de recunoscut). Cu toate acestea, nu toate titlurile de onoare au avut aceeași relevanță, unele fiind foarte importante și prestigioase, altele complet irelevante. Câteva titluri au fost parte integrantă a sistemului național de decorații („Erou al muncii socialiste”, „Erou al RSR”, „Erou al noii revoluții agrare” și „Mamă eroină”), altele la limita lui, dar cu un prestigiu recunoscut în epocă (precum titlul de „laureat al Premiului de stat” sau „artist al poporului”), în timp ce majoritatea nu au avut o poziție clară, dar au fost folosite cu rol similar decorațiilor, de recompensă și stimul.

În linii mari, titlurile de onoare pot fi considerate un sistem de decorații secundar, situat pe o treaptă imediat inferioară ordinilor și medaliilor. Acest sistem nu a fost, însă, oficializat într-o formă structurată, ierarhizată și unitară, cum s-a procedat în cazul decorațiilor. Asocierea sa cu un sistem paralel de decorații nu este deplasată, având în vedere nivelul înalt de la care erau acordate o mare parte a acestor titluri (Prezidiul Marii Adunări Naționale, Consiliul de Miniștri, ministere), precum și beneficiile importante pe care le aduceau unele dintre ele.

Originea titlurilor de onoare este de factură sovietică, aspect ușor de stabilit pe baza a două detalii majore: denumirea și aspectul unora dintre ele le copiază fidel pe cele sovietice (ex. titlul de „Erou al Muncii Socialiste” avea ca însemn o piesă similară celei folosite în URSS pentru titlul omonim; situația este asemănătoare și în cazul titlului „Radist de onoare”).

Cel de-al doilea detaliu este forma însemnelor titlurilor de onoare, care în numeroase cazuri sunt similare unor insigne. Insignele au fost un mijloc larg răspândit și apreciat în Uniunea Sovietică ca mijloc de recompensă, dar fără tradiție în România, motiv pentru care nu au avut o priză foarte largă în țara noastră. Acest detaliu este valabil inclusiv pentru domenii în care portul insinelor și însemnelor era normal, precum cel militar, unde aspectul poate fi ușor de sesizat, Armata Română folosind un număr redus de insigne pentru a recompensa meritele militarilor și limitând numărul insinelor care puteau fi purtate simultan. Pentru comparație este suficient să analizăm pozele unor militari sovietici și români, în care invariabil cei sovietici poartă diverse insigne, în timp ce la români sunt mai mereu absente¹. Această situație s-a reflectat și la nivelul societății, insignele primite, indiferent de natura lor, fiind rar purtate.

Cea mai mare parte a titlurilor de onoare au fost instituite în intervalul 1950-1960, când influența sovietică era la apogeu. Numărul celor apărute ulterior este relativ mic.

După trecerea în 1968 de la Republica Populară Română (RPR) la Republica Socialistă Română (RSR), care presupunea modificarea însemnelor titlurilor de onoare (prin înlocuirea stemei RPR sau inițialelor „RPR” cu cele RSR), multe dintre ele dispar. Situația sugerează că la momentul respectiv folosirea lor se redusese semnificativ sau fusese chiar abandonată, modificarea lor nefiind necesară. Pe baza experienței acumulate până la momentul respectiv, autoritățile au preferat ca pentru majoritatea titlurilor acordate la nivel de ministru să mențină doar titlurile, fără a mai realiza

¹ Pentru detalii suplimentare vezi Tabără, Mihai, 2016.

și o insignă aferentă. S-a ajuns la concluzia că celor distinși le erau suficiente beneficiile oferite de conferirea titlurilor, fără a simți nevoia de a etala deținerea lor printr-un însemn. Suntem convinși că autoritățile au luat decizia de a nu emite un nou set de însemne și ca urmare a frecvenței reduse cu care erau purtate cele vechi, aspect care nu justifica investiția. Dacă însemnele aferente titlurilor de onoare at fi fost purtate și apreciate în perioada anterioară, considerăm plauzibil ca ele să fi fost emise în continuare. Cel mai probabil însemnele titlurilor nu erau considerate suficient de somptuoase pentru a fi purtate, insignele fiind percepute, mai degrabă, drept un apanaj al copiilor, sau utile doar pentru a marca un anumit moment festiv (în general cel în care erau acordate), nu pentru a fi purtate zilnic.

Subliniem că trebuie făcută o distincție clară între titlu și însemnul său. Faptul că însemnele nu au avut trecere, nu înseamnă că situația este valabilă și pentru titlurile în sine. Din contră, la momentul respectiv, deținerea unui titlu de „fruntaș” era considerată o onoare deosebită, mai ales în rândul muncitorilor, așa cum rezultă și din mărturiile celor care au obținut titluri de onoare „titlul de om al muncii era ca și cum ai deține titlul de lord”² (situația era aplicabilă și titlurilor de onoare instituite pentru a stimula „oamenii muncii”).

Rolul titlurilor de onoare

Titlurile de onoare au avut două roluri distincte. Unul a fost simbolic, de a aduce România mai aproape de practicile sovietice în materie de recompense, model considerat dezirabil de la instaurarea regimului comunist în țara noastră și până la începutul anilor '60. După acest moment România a început să adopte un curs mai independent în raport cu Moscova, care în timp s-a accentuat.

Al doilea rol a fost unul practic, de a suplimenta sistemul național de decorații. Din acest punct de vedere trebuie avut în vedere că în 1948, când comuniștii au preluat puterea, a fost demarat un proces accelerat de înlocuire a ordenelor și medaliilor preluate din perioada monarhiei. Înlocuirea nu s-a putut face „peste noapte”, ci în decurs de câțiva ani, pe măsura instituirii unui număr suficient de decorații de factură comunistă.

Primul decret referitor la noul sistem de decorații a fost emis în anul 1953, când autoritățile au considerat că există un număr suficient de ordine și medalii pentru a fi reunite într-un act normativ ce reglementa noul sistem de decorații de factură comunistă (Decretul nr. 13 referitor la aprobarea Regulamentului privitor la distincțiunile, titlurile de onoare, ordinele și medaliile, publicat în B. Of. nr. 5 din 3 februarie 1953). Doi ani mai târziu a fost emis și Decretul nr. 325/1955 privind reglementarea modului de conferire a decorațiilor persoanelor decorate cu ordine și medalii în perioada 23 august 1944 – 30 decembrie 1947, publicat în B. Of. nr. 26 din 23 septembrie 1955. Prin acest act normativ sistemul de decorații din perioada monarhiei a fost complet înlăturat.

Sistemul de decorații din 1953 a continuat să fie dezvoltat pe întreaga durată a regimului comunist, ultima distincție, titlul de „Erou al noii revoluții agrare” fiind instituit în 1987 (deși trebuie subliniat că după 1970 ritmul instituirii de noi decorații a scăzut semnificativ).

Abrogarea sistemului de decorații monarhist și dezvoltarea relativ lentă a celui comunist a lăsat neacoperite numeroase domenii, distincțiile existente nefiind suficient de cuprinzătoare. Aspectul a fost repede remarcat de noile autorități, care au încercat să îl remedieze prin instituirea unor distincții intermediare. Un astfel de exemplu este distincția „Act de mulțumire” creată în 1950 și acordată de Consiliul de Miniștri³. În expunerea de motive care însoțea hotărârea de instituirea a distincției se specifica explicit existența unei categorii din ce în ce mai numeroase de persoane cărora „deși nu este cazul să li se acorde decorații pentru activitatea lor, merită totuși o răsplată morală pentru recunoașterea oficială a efortului și devotamentului dovedit în muncă”⁴.

² Episodul „Școala din uzină - despre școlile profesionale din comunism” din cadrul seriei de emisiuni „Adevăruri despre trecut” realizat de TVR, preluat de pe internet la 8 iulie 2021.

³ HCM nr. 467/1950.

⁴ ANIC, Fond Consiliul de Stat, Decret nr. 3/1950, vol. I, f. 196.

Aproape necunoscută în prezent, distincția „Act de mulțumire” era conferită de Consiliul de Miniștri la propunerea oricărui membru al său „oamenilor muncii care se evidențiaseră în mod deosebit prin efortul și capacitatea lor, cât și prin abnegație, aducând contribuții importante în domeniul activității economice, tehnice, științifice și culturale”. Distincția purta semnătura președintelui consiliului de miniștri și a unuia dintre vicepreședinți⁵.

Distincția avea forma unei diplome și nu era însoțită de o înșignă sau un alt însemn. Din studiul legislației ulterioare rezultă că această distincție a fost conferită, inclusiv unor cetățeni străini⁶. Distincția „Act de mulțumire” nu a fost un titlu de onoare, dar am insistat asupra sa întrucât este un bun exemplu al unei forme de recompensă instituită pentru a umple un gol și completa sistemul de decorații.

Un rol similar l-au avut și titlurile de onoare, de a recompensa eforturile unor persoane ale căror fapte nu se calificau pentru a primi ordine și medalii, dar care erau demne de luat în considerare.

Titlurile de onoare au oferit regimului comunist un instrument de recompensare flexibil și mai adaptat unor domenii de activitate și categorii socio-profesionale comparativ cu ordinele și medaliele, care aveau un rol mai generic și puțin specializat (ex. o mare parte a meritelor în baza cărora erau acordate numeroase titluri de onoare aveau drept corespondent doar „Ordinul și medalia Muncii”).

Această flexibilitate oferea posibilitatea fiecărui domeniu de activitate să își instituie propriile titluri de onoare, cu criterii de acordare și beneficii / recompense adaptate propriilor nevoi.

Din considerentele menționate, putem relua afirmația potrivit căreia titlurile de onoare s-au constituit într-un sistem paralel de distincții celui al sistemului național de decorații, având un rol și principii de funcționare similare:

- recompensau meritele oamenilor muncii;
- pentru primirea lor era necesară îndeplinirea unor criterii de performanță (unele definite generic, cu spațiu larg de interpretare, altele cuantificabile și clare);
- în general erau însoțite de beneficii și recompense pragmatice, de factură materială sau sub forma unor avantaje;
- conferirea lor era un motiv de prestigiu pentru cei care le primeau, similar decorațiilor.

În plus față de decorații, unele titluri de onoare aveau și o latură stimulativă mult mai pronunțată, care derivă din două caracteristici:

- erau mai ușor de obținut decât decorațiile, a căror acordare avea un caracter politic mai pronunțat. Cei care le primeau erau, în general, muncitori, nu persoane cu funcții de conducere cum se întâmpla mai frecvent în cazul decorațiilor (care aveau rolul de a recompensa realizări mai importante). Astfel, ei deveneau exemple „tangibile” pentru ceilalți colegi de muncă;
- o mare parte a acestor titluri au fost asociate Întrecerii Socialiste, fiind un mijloc de recompensă în cadrul acestei competiții, care urmărea creșterea competitivității și productivității muncii. Întrecerea era larg popularizată, iar titlurile oferite câștigătorilor și numele lor erau mediatizate. Tot ca parte a strategiei de popularizare și stimulare, cei recompensați cu titluri de onoare în cadrul Întrecerii Socialiste, dar nu numai, erau popularizați la locul de muncă, prin înscriere pe „panoul de onoare” și articole în presa locală și centrală;
- nu în ultimul rând, o parte a titlurilor de onoare (și o dată cu ele și beneficiile aferente) aveau un caracter temporar, fiind menținute doar cât timp erau îndepliniți anumiți indicatori de performanță.

Apărute sub influență sovietică, titlurile de onoare au avut un rol important în recompensarea și stimularea persoanelor, mai ales în primii ani ai regimului comunist. După 1965-1970 rolul lor s-a diminuat semnificativ, mai ales al celor cu o importanță secundară, dar au rămas în uz până în 1989. Un alt argument referitor la reducerea rolului și vizibilității lor în a doua parte a

⁵ HCM nr. 467/1950, art. 2 și 3.

⁶ HCM nr. 558/1952 în ANIC, Fond CC al PCR, Secția cancelarie, Dosar 371/1952, ff. 1-2.

perioadei comuniste (în plus față de cele prezentate anterior), este că marea lor majoritate au fost abrogate târziu după 1989, fiind probabil uitate (prin comparație, unele decorații comuniste cu o vizibilitate mai mare, au fost scoase din uz oficial imediat după decembrie 1989, unele chiar în ianuarie 1990).

Avantaje materiale sau de altă natură aduse de conferirea titlurilor de onoare

Recompensele financiare care au însoțit acordarea unora dintre titlurile de onoare au cunoscut numeroase modificări și variații de-a lungul perioadei comuniste, dar tendința generală a fost de diminuare a lor în timp. Existența recompenselor financiare constituie de altfel, și un mijloc de diferențiere și ierarhizare a titlurilor de onoare, criteriu important având în vedere că autoritățile nu au stabilit o ierarhie oficială a lor, considerându-le o categorie generică și egală.

De asemenea, titlurile pentru care nu erau oferite recompense în bani pot fi sub-împărțite în funcție de importanța recompenselor de altă natură acordate. Unele dintre acestea erau mai relevante / consistente (prioritate la promovare în funcție; reduceri de taxe școlare; sejururi gratuite în concedii etc.), în timp ce altele aveau o valoare simbolică (ex. abonamente la reviste sau bilete gratuite la spectacole).

Recompensele financiare pot fi împărțite în mai multe categorii mari:

- acordate o singură dată, la conferirea titlului;
- acordate ca indemnizație lunară după primirea titlului;
- creșteri salariale;
- indirecte (titularul nu primea o sumă de bani, dar beneficia de scutiri de taxe și impozite pentru veniturile realizate sau reducerea unor taxe, precum cele școlare).

În cazul titlurilor de onoare cu statut superior, (ex. „Erou al muncii socialiste”, „artist al poporului”), primirea lor aducea în paralel atât avantaje financiare directe, cât și indirecte.

I. Beneficii financiare directe constau în acordarea unor sume de bani o dată cu primirea titlului, a unor indemnizații lunare, sau a unor creșteri salariale.

1) *Recompense în bani la acordare*. Acest avantaj financiar era asociat mai multor titluri de onoare, însă el putea să fie acordat sub diverse forme (ex. sumă unică la decorare, indemnizații lunare, sau acordarea unor premii în bani în funcție de îndeplinirea unor indicatori).

Acest tip de recompensă a fost introdusă abia în anul 1977 și menținută până în 1989, iar de ea beneficiau doar titlurile care erau parte a sistemului național de decorații, după cum urmează:

- „Eroul al RSR” – 3.500 de lei (cea mai mare sumă acordată la primirea unei decorații românești);
- „Erou al Muncii Socialiste” – 3.000 de lei;
- „Mamă Eroină” – 2.000 de lei⁷.

Recompense financiare erau acordate și pentru următoarele premii de stat, conform tabelului de mai jos:

<i>Laureat al Premiului de Stat</i>			
	1949-1952	1952-1961	1961-1989
1.	cls. I - 500.000 lei cls. a II-a 200.000	cls. I – 25.000 lei cls. a II-a 15.000 cls. a III-a 7.500	Între 20.000 și 50.000 lei
2.	<i>Premiile Academiei RPR</i> – 200.000 lei		
3.	<i>Premiul Național</i>		titular - 50.000 lei
			laureat – 250.000 lei

⁷ Decret nr. 190/1977, art. 16.

2) *Recompense financiare acordate în funcție de îndeplinirea unor indicatori.* Acest tip de recompensă este specific titlurilor cu caracter temporar, adică a celor care erau retrase dacă beneficiarul nu mai îndeplinea criteriile de acordare. Din această categorie fac parte:

a) „Miner fruntaș”. Cuantumul și modul de acordare au variat în timp. În intervalul octombrie 1950-aprilie 1951 era acordat un premiu trimestrial în valoare de 10.000 de lei⁸. După aprilie 1951 primeau un premiu egal cu salariul tarifar lunar al persoanei recompensate, inclusiv sporul de intrare în mină. Acest beneficiu era plătit ori de câte ori minerul realiza trei luni consecutive o depășire a planului cu cel puțin 40% și era retrasă dacă respectivul nu realiza ulterior această normă chiar și pentru o singură lună⁹.

b) muncitorii din *întreprinderile fruntașe pe țară* primeau o cotă parte din premiile în bani acordate întreprinderilor respective. Aceste sume erau repartizate astfel:

- 1/3 pentru premiarea fruntașilor, din care 30% pentru cea a tehnicienilor și funcționarilor și 70% pentru cea a muncitorilor;

- 2/3 pentru îmbunătățiri socio-culturale (adică un beneficiu indirect, de care se bucurau toți angajații întreprinderii respective).

Cuantumul sumelor acordate întreprinderilor era (cele de mai jos sunt valabile pentru anul 1952 și sunt prezentate pentru exemplificare, valoarea premiilor fiind actualizată periodic prin hotărâre a Consiliului de Miniștri):

- locul I – 1.000.000 de lei;

- locul al II-lea – 750.000 de lei;

- locul al III-lea – 500.000 de lei.

3) *Creșteri salariale.* De ele se bucurau explicit doar cei care obțineau titlul de „Maestru în arta culinară”, prin încadrarea după obținerea sa pe o treaptă salarială superioară. De asemenea, actul normativ prin care a fost instituit acest titlu, mai prevedea și posibilitatea acordării unor sporuri de până la 25% celor care primeau acest titlu.

4) O formă particulară de recompensă financiară erau *sumele acordate localităților fruntașe în întrecerea socialistă*. Acest premiu era acordat în bani, dar fără ca o persoană anume să beneficieze de ei. Banii erau folosiți pentru diverse proiecte utile comunității din localitatea respectivă, precum amenajarea de spații verzi și parcuri.

5) *Indemnizațiile lunare* de care se bucurau cei distinși cu anumite titluri. Aceste indemnizații nu puteau fi cumulate, cei distinși cu două sau mai multe titluri trebuind să opteze pentru una dintre ele (desigur, cea mai favorabilă). Indemnizațiile erau acordate indiferent de nivelul veniturilor persoanei respective, sau dacă era angajată sau pensionară¹⁰.

Cuantumul acestor recompense a variat în timp. De asemenea, ele nu au fost acordate de-a lungul întregii perioade comuniste, ci doar în anumite intervale. În intervalul 1962-1968¹¹ valoarea indemnizațiilor era următoarea: „om de știință emerit” – 1.000 lei; „profesor emerit” (în învățământul superior) – 600 lei; „profesor emerit” (în învățământ preuniversitar) – 400 lei; „învățător emerit” – 250 lei; „medic emerit” – 400 lei; „artist al poporului” – 1.000 lei; „maestru emerit al artei” – 500 lei; „artist emerit” – 400 lei; „maestru emerit al sportului” și „antrenor emerit” – 250 lei fiecare. Astfel de indemnizații au fost acordate și în intervalul 1958-1962, dar cuantumul lor nu a putut fi stabilit (au fost identificate doar referiri la actele normative prin care au fost acordate, nu și textul complet al acestora). Pentru perioada anterioară anului 1958 nu deținem date.

De indemnizație lunară au beneficiat și persoanele distinse cu titlul de Erou al Muncii Socialiste, însă numai în intervalul aprilie 1966-iunie 1968. Cuantumul acestei indemnizații a fost de 1.500 de lei.¹² Indemnizațiile nu erau impozitate și nu se transmiteau urmașilor.

⁸ HCM nr. 1.057/1950, art. 2.

⁹ HCM nr. 255/1951, art. 7.

¹⁰ HCM nr. 1.270/1962, art. 2 și 3.

¹¹ HCM nr. 1.270/1962 art. 1.

¹² Indemnizația a fost introdusă prin HCM nr. 527/1966, art. 1 și retrasă prin HCM nr. 1.230/1968.

După cum se poate observa, plata pentru toate indemnizațiile lunare a încetat în anul 1968, probabil ca o măsură de a aduce economii la bugetul de stat. Actul normativ prin care au fost desființate indemnizațiile, stipula că „întreprinderile la care sunt angajate persoanele distinse cu titluri de onoare vor avea în vedere stimularea acestora atât prin încadrarea lor potrivit calităților profesionale reale, cât și prin acordarea unor stimulente materiale legate de rezultatele concrete obținute în muncă, în conformitate cu reglementările legale în vigoare”¹³. Un aspect interesant este că hotărârea în cauză, abroga indemnizațiile pentru doar opt din cele nouă titluri care beneficiau de indemnizație lunară: „profesor emerit”; „învățător și educatoare emerită”; „medic emerit”; „artist al poporului”; „maestru emerit al artei”; „artist emerit”; „maestru emerit al sportului” și „antrenor emerit”. După cum se poate observa, singurul care nu apare pe listă este titlul de „om de știință emerit”. Nu ne putem pronunța dacă acest aspect a reprezentat o omisiune a legiuitorului sau a fost intenționată. Totuși, având în vedere enumerarea nominală a titlurilor pentru care înceta acordarea indemnizației lunare, în locul unei prevederi generale de genul „indemnizațiile acordate în baza art. 1 al HCM nr. 1.270/1962”, indică probabil intenția unei eliminări selective, idee întărită de titlu actului normativ prin care au fost sistată plata, ce face referire la „unele indemnizații nelegate de muncă”, nu la „indemnizațiile nelegate de muncă”.

În baza celor prezentate mai sus, rezultă că singura indemnizație lunară care a continuat să fie acordată după iulie 1968 a fost cea aferentă titlului de „om de știință emerit”. În stadiul actual al cercetărilor nu am reușit să stabilim dacă ea a fost la rândul său sistată la un moment ulterior, sau a continuat să fie acordată pe toată durata regimului comunist.

II. Avantaje financiare indirecte reunesc beneficiile care nu aduceau bani direct, ci reduceri sau scutiri de impozit, reduceri de taxe școlare sau diverse alte gratuități relevante (nu au fost luate în considerare abonamentele gratuite la reviste sau biletele gratuite la spectacole și evenimente sportive).

1) *Scutiri de impozit pentru veniturile realizate din muncă* (deci nu și pentru cele de altă natură, cum ar fi, de exemplu, cele din chirii) au fost acordate celor distinși cu titlul de Erou al Muncii Socialiste, în intervalul 1953-1977.¹⁴

În intervalul 1954-1968 au fost scutiți de plata impozitului pe venit și laureații Premiului de Stat, dar numai pentru valoarea premiul respectiv, nu și pentru alte venituri¹⁵. După 1968 premiile au fost impozitate cu o cotă similară veniturilor din salarii¹⁶.

2. *Reducerile de impozit*. Au fost acordate, potrivit legii, persoanelor decorate cu ordine și medalii în cuantum de 50%, începând cu anul 1953¹⁷. Din această prevedere rezultă că de ea beneficiau cei distinși cu:

- Erou al RPR / RSR;
- Mamă eroină;
- Erou al noii revoluții agrare;
- Erou al Muncii Socialiste (după anul 1977, anterior având bucurându-se de o reducere de 100%).

Reducerea a fost menținută pe toată durata regimului comunist. După 1968, reducerea se acorda celor distinși cu ordine cls. I¹⁸. Titlurile menționate mai sus erau acordate în clasă unică, deci nu există referiri explicite la ele, dar considerăm că reducerea a fost menținută în același cuantum (nu puteau avea o recompensă inferioară, întrucât ocupau primele locuri în ierarhia distincțiilor comuniste, iar în absența altor prevederi putem emite această supoziție).

¹³ HCM nr. 1.504/1968, art. 1.

¹⁴ Drept acordat prin Decretul nr. 190/1953, art. 1. Decretul 190/1953 a fost abrogat prin Decretul nr. 153/1954, care menține, scutirea de impozit prin art. 2, lit. a). Scutirea de impozit a fost abrogată prin decretul nr. 190/1977, art. 26.

¹⁵ Decret nr. 153/1954, art. 2, lit. d).

¹⁶ Decretul nr. 564/1968, art. 1.

¹⁷ Decret nr. 153/1954, art. 9, lit. a).

¹⁸ Decretul nr. 564/1968, art. 4.

De asemenea, din anul 1968 până în 1989, au beneficiat de o reducere cu 50% a impozitului și persoanele distinse cu titlul de „emerit” sau „artist al poporului”¹⁹:

- om de știință emerit;
- profesor emerit;
- învățător emerit;
- medic emerit;
- maestru emerit al artei;
- artist emerit;
- maestru emerit al sportului;
- antrenor emerit;
- educatoare emerită;
- institutor emerit;
- maistru instructor emerit;
- conferențiar emerit;
- profesor universitar emerit.

Ultimele cinci au beneficiat de această reducere doar din anul 1973, când au fost instituite.

3. *Scutiri sau reduceri de taxe școlare pentru copii în învățământul mediu și superior.* Deși în prezent se consideră că învățământul în perioada comunistă a fost gratuit, nu a fost mereu așa. În primii ani ai regimului comunist elevii și studenții plăteau o taxă care varia în funcție de rezultatele școlare, veniturile și originea socială a părinților. Nivelul acestor taxe a fost stabilit prin HCM nr. 3.145/1953²⁰. Pentru a înțelege mai bine mentalitatea și spiritul perioadei respective, redăm mai jos principalele prevederi ale acestui act normativ:

„Art. 1 – Taxele școlare pentru elevi și studenți se stabilesc ținându-se seama de rezultatele obținute la învățatura și de veniturile lor, ale părinților sau susținătorilor legali și pe baza criteriilor de la articolele următoare.

Art. 2 – Pentru elevii și studenții copii de muncitori industriali, țărani colectivști, muncitori agricoli, țărani organizați în întovărășiri pentru lucrarea în comun a pământului, copii de țărani muncitori cu gospodării mici și mijlocii, copii de militari, de ingineri sau tehnicieni din producție, funcționari, pensionari și meseriași cooperatori, taxele se stabilesc astfel:

a) 100 lei taxa anuală pentru elevii din clasele VIII-X ale școlilor medii de 10 ani (și clasa a XI-a), din anii I-IV ai școlilor pedagogice și medii tehnice.

b) 200 lei taxa anuală pentru studenți.

Art. 3 – Sunt scutiți de taxa școlară:

- elevii și studenții bursieri;
- elevii și studenții prevăzuți la art. 2 care obțin la majoritatea obiectelor nota cinci [*n.n.* la momentul respectiv evaluarea rezultatelor școlare se făcea după sistemul sovietic, prin care rezultatele școlare erau evaluate cu note de la 1 la 5] sau calificativul foarte bine, iar la celelalte obiecte nota patru sau calificativul bine și au purtare foarte bună;

- copiii foștilor deținuți politici și luptători antifasciști din ilegalitate;

- copiii celor căzuți în lupta pentru eliberarea patriei de sub jugul fascist și capitalist;

- copiii învățătorilor și profesorilor emeriți;

- copiii mamelor distinse cu titlul de mama eroina;

- elevii și studenții îndreptățiți la scutire de taxă pe bază de dispoziții legale speciale.

Art. 4 – Beneficiază de reduceri de taxa școlară prevăzută la art. 2, următorii elevi și studenți:

a) Reducere de 75% din taxa școlară:

- copiii decoraților cu ordinele RPR;

¹⁹ Decretul nr. 564/1968, art. 4.

²⁰ HCM nr. 3.145/1953.

- copiii stahanoviștilor;
- copiii oamenilor artei, științei, culturii care au obținut titlul de „emerit” și care nu sunt scutiți de taxe școlare pe bază de dispoziții legale speciale;
- copiii de muncitori mineri, copiii de țărani colectivști în primii trei ani de la intrarea în G.A.C. și copiii de învățatori care nu au alt venit decât plata muncii la catedră, în cazul când nu sunt scutiți de taxe școlare prin dispoziții legale speciale.

b) Reducere de 50% din taxa școlară:

- elevii prevăzuți la art. 2 ai căror părinți au un venit total lunar până la 600 lei (2.400 lei anual pentru muncitori agricoli, țărani organizați în întovărășiri pentru lucrarea în comun a pământului, țărani muncitori cu gospodării mici și mijlocii), în cazul că nu se încadrează în aliniatul „a”.

c) Toți cei care prin dispoziții legale speciale sunt îndreptățiți la reducere de taxa școlară.

Art. 5 – Pentru toți ceilalți elevi din clasele VIII-X ale școlilor medii de 10 ani (și clasa XI), din anii I-IV ai școlilor pedagogice și medii tehnice necuprinși în art. 2 se stabilește o taxa anuală de 300 lei, iar pentru studenții necuprinși în prevederile art. 2, se stabilește o taxă de 500 lei.

Aceste taxe pot fi reduse cu 50%, de la caz la caz, pentru elevii și studenții care obțin la majoritatea obiectelor nota cinci sau calificativul foarte bine, iar la celelalte obiecte nota patru sau calificativul bine și au purtare foarte bună.

Art. 6 – Elevii și studenții de la cursurile serale și din învățământul fără frecvența vor plăti 50% din taxele școlare stabilite pentru elevii și studenții de la cursurile de zi.

Art. 7 – Pentru părinții sau susținătorii legali care au mai mulți copii în școli medii sau în instituții de învățământ superior, se poate acorda posibilitatea de a plăti pentru fiecare copil numai o cotă-parte din taxă, rezultată din împărțirea taxei cu numărul copiilor pe care îi au în aceste instituții școlare.

Art. 8 – La stabilirea cuantumului taxei școlare se va ține seama de actele cerute pentru acordarea burselor.

Taxele școlare se vor plăti la instituțiile școlare respective de către elevi și studenți pentru anul școlar respectiv în doua rate egale; prima rata până la 15 octombrie, a doua rata până la 25 februarie a anului școlar respectiv.

Conducătorii școlilor și instituțiilor de învățământ de orice fel sunt răspunzători de stabilirea și încasarea la timp a taxelor școlare.

Art. 9 și 10 – [...].”

Gratuitatea învățământului a fost instituită prin Legea nr. 11/1968 privind învățământul în RSR, care la art. 7 prevedea că „învățământul de toate gradele este gratuit”.

Pe baza prevederilor acestui act normativ și ale altora care făceau referiri pe această temă, beneficiau de scutire sau reducere a taxelor școlare cei distinși cu următoarele titluri de onoare:

- Profesorii și învățătorii frunțași²¹ (scutire de taxe);
- Învățători și profesori emeriti²² (scutire de taxe);
- „Mamă eroină” (titlu acordat mamelor care născuseră 9 copii – scutire de taxe);
- „Erou al Muncii Socialiste” (reducere 75%);
- „Om de știință emerit”, „medic emerit”²³, „maestru emerit al artei”, „medic veterinar emerit”, „zootehnist emerit” (reducere 75%). Din formularea art. 4, lit. a) din HCM nr. 3.145/1953 rezultă că nu beneficiau de această scutire cei care deținea titlul de „maestru emerit al sportului” sau „antrenor emerit”, întrucât actul normativ făcea referire doar al „copiii oamenilor artei, științei, culturii care au obținut titlul de „emerit”, nu și la cei din domeniul sportului;

- Stahanoviștii (reducere 75%);

- „Frunțașii în producție” beneficiau de o reducere a taxelor școlare pentru copiii lor care urmau o școală medie sau un institut de învățământ și doar în anul acordării titlului, nu pe întreaga

²¹ Decretul 717/1956, art. 3, lit. b).

²² Regulamentul distincțiilor din RPR, art. 21.

²³ Decretul nr. 121/1953, art. 4.

durată a studiilor, cum era cazul celor de mai sus. În cazul lor reducerea este menționată prin HCM nr. 1.015/1951²⁴, care însă nu îi precizează cuantumul.

Referitor la cei care dețineau titlul de „stahanovist” și „fruntaș în producție”, legislația este neclară și confuză. HCM nr. 1.015/1951 preciza că „frunțașii în producție beneficiază de reducerea taxelor școlare pentru copiii lor în anul acordării titlului”, în schimb HCM nr. 3.145/1953 prin care erau reglementate taxele școlare, menționează existența unei reduceri cu 75% a valorii acestor taxe pentru copii stahanoviștilor, fără nicio referire la „frunțașii în producție”. Un alt aspect care generează confuzie, este cu HCM nr. 3.145/1953 nu prevede abrogarea eventualelor dispoziții contrare din ale acte normative, ci posibilitatea ca și alte categorii să beneficieze de reduceri pe taxe în baza unor acte normative speciale. Având în vedere cele prezentate mai sus rezultă că cei care au fost distinși cu titlul de „stahanovist” au beneficiat de o reducere semnificativă a taxei școlare, nelimitată doar la anul în care primiseră titlul, deși conform HCM nr. 1.015/1951 ar fi trebuit să se bucure doar de „întâietate la burse pentru copiii lor care urmează o formă de învățământ”. De cealaltă parte, „frunțașii în producție”, care ar fi trebuit să beneficieze de o reducere pentru copiii lor, nu sunt menționați în actul normativ care reglementează aceste reduceri. Nu ne putem pronunța asupra motivelor care au generat aceste prevederi neclare în ceea ce îi privește pe „frunțașii în producție” și cum au fost ele rezolvate în epocă, adică dacă li s-a acordat reducerea, sau s-a considerat că la această facilitate ar trebui să aibă dreptul doar cei care dobândeau titlul de „stahanovist”, ce se situa pe o treaptă ierarhică superioară față de „frunțașii în producție”, fiind cel mai înalt titlu individual acordat în cadrul Întrecerii Socialiste.

Învățătorii și profesorii emeriți este posibil să fi beneficiat de acest avantaj doar în intervalul 1953-1957, deoarece ele au fost introduse prin Regulamentul distincțiilor din RPR din anul 1953, nu prin actul normativ prin care au fost instituite aceste titluri. În 1957, Decretul nr. 550 pentru modificarea Regulamentului distincțiilor din 1953, prevedea că „capitolul VI [recompense] cuprinzând art. 19-23 inclusiv ... se suprimă”. Capitolul respectiv era înlocuit cu un nou articol 36, care stipula că „drepturile celor decorați sau distinși cu titluri RPR, sunt cele prevăzute de dispozițiile legale în vigoare”. Întrucât nu am identificat un alt act normativ care să preia/prevadă acest avantaj pentru profesorii și învățătorii emeriți (deși nu îi putem exclude existența), este posibil ca respectivii să nu mai fi beneficiat de această gratuitate după anul 1957, când prevederile în baza cărora aveau dreptul la ea au fost abrogate.

4. Alte avantaje financiare indirecte

a) *călătorii gratuite cu trenul la cls.* I pentru deplasările în interes de serviciu sau privat, pentru cei cărora le fusese acordată distincția „Pentru merite ceferist”.

b) *Trimiterea gratuită, împreună cu soția și copiii la casele de odihnă sau sanatoriile Confederației Generale a Muncii pentru cei distinși cu titlul de „Cei mai buni stahanoviști pe ramură de producție”.*

c) *De gratuitate la casele de odihnă și tratament* beneficiau și cei care primiseră titlul de „stahanovist”, dar în cazul lor nu se preciza „împreună cu soția și copiii”, de unde rezultă că gratuitatea li se aplica doar lor.

d) „Frunțașii în producție” beneficiau de o *reducere cuprinsă între 25-75% la trimiterea la case de odihnă și tratament*. Pe baza celor prezentate la literele b)-d) referitoare la facilitățile acordate cu ocazia trimiterii la case de odihnă, se observă o creștere graduală de la „Frunțașii în producție”, care beneficiau doar de o reducere de preț pentru ei, până la „Cei mai buni stahanoviști pe ramură de producție”, care aveau gratuitate pentru întreaga familie.

III. Alte avantaje oferite posesorilor de titluri de onoare. Aceste avantaje pot fi împărțite în două categorii: *semnificative și simbolice*.

1. Avantaje semnificative

²⁴ Hotărârea nr. 1.015/1951 a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român și a Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române cu privire la stahanoviștii și frunțașii în producție și stimularea lor morală și materială.

- a) *Acordarea unui spațiu locativ suplimentar* era un drept de care se bucurau cei distinși cu:
- titlul de „Erou al Muncii Socialiste” (între 1952-1973);
 - ordine ale RPR/RSR (în cazul nostru posesorii titlurilor de „Mamă eroină”, „Erou al RSR” și „Erou al noii revoluții agrare” – aceștia din urmă au fost în număr limitat, titlul fiind acordat preponderent unor entități precum ferme, stații de mașini și tractoare, GAS-uri sau județe);
 - titlul de „om de știință emerit”;
 - titlul de „artist al poporului”;
 - titlul de „artist emerit”;
 - titlul de „maestru emerit ai artei”;
 - titlul de „profesor sau învățător emerit”.

Deși acest avantaj pare ușor amuzant în prezent, raportat la perioada comunistă, prevederea avea o importanță deosebită. Într-o societate în care acordarea locuințelor era strict reglementată și supravegheată de stat (spațiul locativ era acordat în funcție de numărul membrilor unei familii), a beneficia de o cameră în plus sau una mult mai mare, reprezenta un avantaj care nu trebuie minimalizat. Din contră, dintre toate avantajele de natură nefinanciară de care puteau beneficia cei recompensați cu titluri de onoare, acesta poate fi considerat cel mai important.

Pentru a înțelege mai bine situația din perioada respectivă, menționăm că în intervalul 1952-1973 suprafața locativă care îi revenea unei persoane era de 8 m², indiferent de vârstă²⁵.

În anul 1973 această suprafață este mărită la 10 m² de persoană²⁶.

Potrivit legii, prin „suprafață locuibilă” se înțelegea „suprafața camerelor, care determinate ca atare prin construcția lor, servesc pentru locuit, inclusiv holurile, și camerele de trecere”. Dependințele erau încăperile care deserveau suprafața locuibilă, cum ar fi: baia, bucătăria, cămara, pivnița, balconul, holul etc²⁷.

Legislația din 1973 prevedea că „la închiriere se va ține seama, pe cât posibil, ca într-un apartament să locuiască o singură familie. În cazul în care apartamentul depășește nevoile locative ale unei familii cu cel puțin o cameră separată, acesta poate fi închiriat mai multor familii. Prin cameră separată se înțelege acea încăpere care nu servește de trecere pentru locatari, pentru intrare sau ieșire, ori pentru folosirea dependențelor²⁸”. Și Decretul din anul 1952 avea prevederi relativ similare, dar ceva mai stricte, stipulând că „suprafață excedentară consta dintr-una sau mai multe camere neizolate sau camere de trecere și care pot fi transformate în camere separate, constituie, de asemenea, suprafețe disponibile, dar numai după efectuarea transformărilor²⁹”.

Cu alte cuvinte, unei familii formate din două persoane îi revenea o cameră de 16 m² până în 1973 și de 20 m² după 1973, adică o garsonieră, sau o cameră într-un apartament decomandat. Familiile cu trei membri aveau teoretic dreptul la un apartament cu două camere, raportat la suprafața camerelor din locuințele construite în perioada comunistă).

În practică, cazurile de locuire a mai multor familii într-un singur apartament au fost comune în perioada anilor '50, pe fondul migrării masive a populației din mediul rural spre cel urban în contextul procesului de industrializare, însă ulterior a scăzut progresiv, pe măsura construirii de noi blocuri, devenind rare spre sfârșitul perioadei comuniste. Situația a fost una complet diferită față de URSS, unde acest mod de locuire (*comunalka*) a continuat să fie folosit pe scară destul de largă până la sfârșitul perioadei comuniste.

Decretul 78/1952, la art. 7, prevedea că „au dreptul la o suprafață pentru locuit suplimentară, peste norma locativă:

- a) eroii muncii socialiste și cei decorați cu ordine;

²⁵ Decretul nr. 78/1952, art. 5.

²⁶ Legea nr. 5/1973, art. 6.

²⁷ Decretul nr. 78/1952, art. 2, paragr. 1-2 și Legea nr. 5/1973, art. 2, paragr. 1-2.

²⁸ Legea nr. 5/1973, art. 3, paragr. 2-3.

²⁹ Decretul nr. 78/1952, art. 12, paragr. 1.

b) oamenii de știință emeriți, artiștii poporului, artiștii emeriți, maeștrii emeriți ai artei, profesorii emeriți, învățătorii emeriți;

c)”.

Conform art. 8 din același act normativ. „suprafața locativă suplimentară la care au dreptul cei enumerați mai sus, va fi pusă la dispoziția acestora sub forma unei camere separate. Dacă nu se poate acorda o cameră suplimentară, se acordă o suprafață suplimentară de 10 m², cu excepția celor de la lit. b) și c), pentru care suprafața poate ajunge până la 20 m²”.

După 1973, dreptul la o suprafață locativă suplimentară este menținut doar pentru cei prevăzuți mai sus la art. 7 literele b) și c), posesorii titlului de „Eroul al Muncii Socialiste” fiind excluși de la acest beneficiu. Prevederile nu au mai fost modificate ulterior până în anul 1989, rămânând în vigoare și o perioadă destul de lungă după înlăturarea regimului comunist.

Analiza prevederilor legislative pe acest domeniu, arată că cei distinși cu titlurile de onoare menționate mai sus, aveau dreptul la o suprafață locativă dublă, sau chiar triplă, transpusă în practică, preferabil, sub forma unei camere în plus, deci beneficiul era substanțial și demn de invidiat în perioada respectivă.

b) *Acordarea cu prioritate de credite pentru construirea sau cumpărarea unei locuințe proprietate personală*, drept de care se bucurau cei cărora le fuseseră conferite ordine (adică „Mamă eroină” – care primea ordinul „Gloria maternă” și ”Erou al RSR” – care primea automat „Ordinul Victoria” sau titlul de „Erau al muncii socialiste” – primea ordinul „Secera și ciocanul”).

Despre titlul de „Eroul al noii revoluții agrare” nu ne putem pronunța, întrucât nu avea asociat și un ordin (la acordarea sa nu se conferea automat și un ordin, cum este cazul celor menționate mai sus). În practică, acest aspect are o relevanță scăzută, întrucât acest titlu a fost acordat preponderent unor entități (întreprinderi, județe, CAP-uri etc.) și foarte rar unor persoane.

De acest drept se mai bucurau persoanele distinse cu titlul de „stahanovist” sau „cel mai bun stahanovist pe ramură de producție”.

c) *Repartizarea în condițiile legii, cu prioritate, de locuințe din fondul locativ de stat* de care beneficiau cei distinși cu titlurile menționate la punctul anterior. Având în vedere sistemul rigid pe baza căruia erau acordate locuințele în perioada comunistă, și dificultatea cu care putea fi obținut un spațiu de locuit satisfăcător pentru o familie, avantajul de a avea prioritate pe lista de așteptare, era unul important.

d) *Acordarea unor zile suplimentare de concediu* de care beneficiau cei care primiseră titlul de „Erou al muncii socialiste” (patru zile în anul conferirii)³⁰.

De asemenea, „Artiștii poporului”, „Maeștrii emeriți ai artei” și „Artiștii emeriți” aveau un concediu anual de 40 de zile lucrătoare³¹.

e) *Trimiterea cu prioritate la casele de tratament și odihnă* era un drept întâlnit frecvent și asociat unui număr mare de titluri de onoare:

- Medic emerit³²;
- Evidențiat în munca culturală de masă;
- Învățător și profesor emerit³³;
- Fruntaș în comerțul de stat (în cazul căruia se preciza în plus „în condiții cât mai avantajoase”)³⁴;
- Fruntaș în sistemul financiar.

În cazul persoanelor distinse cu titlurile enumerate mai sus, trimiterea la casele de odihnă nu se făcea cu titlu gratuit, ci contra-cost, respectivii având doar prioritate în fața celorlalți. De asemenea, deși nu se specifică explicit decât în cazul unui singur titlu, în măsura posibilităților este

³⁰ Decret nr. 190/1977, art. 17, pct. 4, lit. b).

³¹ Carsian, 1966, p. 152.

³² Decretul nr. 121/1953, art. 5.

³³ Regulamentul distincțiilor din RPR, art. 21.

³⁴ HCM nr. 2.208/1953, alin 5, lit. b).

probabil să fi beneficiat de condiții mai avantajoase (deși conform obiceiurilor din perioada respectivă, obținerea unor „condiții mai avantajoase” depindea destul de mult și de relațiile personale avute de cel care urma să plece la casa de odihnă).

f) *Prioritate la trimiterea la cursuri de calificare* de care se bucurau cei distinși cu următoarele titluri:

- „Medic emerit”;
- „Evidențiat în munca culturală de masă”;
- „Evidențiat în munca medico-sanitară”³⁵.

Raportat la numărul titlurilor de onoare acordate pe categorii de activități, precum și rolul lor, atât de recompensă, cât și de stimul, pare ciudat că posibilitatea de ridicare a nivelului profesional este menționată explicit doar în cazul a trei titluri. Motivele nu sunt cunoscute, fiind, probabil, influențate de „imaginația” celor care au redactat textele actelor normative prin care au fost instituite aceste distincții. După cum se poate observa, două dintre ele au ca numitor comun faptul că erau acordate în domeniul medicinei.

g) *Prioritate la acordarea unor funcții*. Această prioritate se referea doar la funcțiile care nu făceau obiectul ocupării prin concurs și care aveau legătură cu domeniul pentru care fusese acordat titlul, detalii menționate explicit în actele normative prin care fuseseră instituite care aduceau acest drept:

- „Evidențiat în munca culturală de masă”;
- „Evidențiat în munca medico-sanitară”.

h) *Reducerea la jumătate a stagiului minim pentru avansare* era prevăzută în cazul titlurilor „medic emerit”, „profesor emerit” și „învățător emerit”.

În cazul învățătorilor și profesorilor emeriți este posibil să fi beneficiat de acest avantaj doar în intervalul 1953-1957, întrucât el le-a fost acordat prin Regulamentul distincțiilor din RPR din anul 1953, nu prin actul normativ de instituire al acestor titluri. În 1957 actul normativ prin care beneficiau de aceste drepturi a fost modificat³⁶, secțiunea „Recompense” unde erau prevăzute fiind eliminată, cu mențiunea că drepturile aferente urmau să fie „cele prevăzute de dispozițiile legale în vigoare”. Întrucât nu am identificat un alt act normativ care să preia/prevadă acest avantaj pentru profesorii și învățătorii emeriți (deși nu îi excludem existența), este posibil ca respectivii să nu mai fi beneficiat de acest drept după 1957, când prevederile în baza cărora le era acordat au fost abrogate.

2. *Avantaje simbolice*

Numeroase titluri de onoare aveau prevăzute oferirea unor obiecte sau alte avantaje cu titlu gratuit, dar de o valoare sau chiar și relevanță scăzută. Principalele mijloace de recompensare din această categorie erau oferirea de cărți, broșuri și abonamente la ziare / reviste pe o anumită perioadă (în general 6 luni), precum și oferirea de bilete gratuite pentru spectacole culturale sau activități sportive.

a) *Cărți, reviste, broșuri și abonamente la reviste sau ziare oferite cu titlu gratuit*. În lista de mai jos sunt prezentate titlurile care beneficiau de acest drept, după fiecare fiind specificată perioada pentru care erau acordate abonamentele gratuite:

- „Fruntaș în comerțul de stat” (6 luni);
- „Fruntaș în sistemul financiar” (6 luni);
- „Stahanovist” (3 luni);
- „Cei mai buni stahanoviști pe ramură” (6 luni).

Acest mijloc de recompensare avea și rolul de a populariza și ajuta la răspândirea revistelor ideologice, dar și a celor de specialitate.

b) *Acordarea de bilete gratuite la spectacole de teatru, cinematograf sau activități sportive* de care beneficiau cei distinși cu titlurile de:

³⁵ HCM nr. 635/1953, art. 4.

³⁶ Prin Decretul nr. 550/1957.

- „Fruntaș în comerțul de stat” (în semestrul în care obțineau titlul, numărul biletelor nefiind specificat);
- „Fruntaș în sistemul financiar” (9 bilete);
- „Fruntaș în producție” (nu beneficiau de gratuitate, ci de reducere 60% pentru 9 bilete în cursul semestrului următor celui în care primeau titlul);
 - membrii „echipelor, brigăzilor sau turelor de serviciu fruntașe în producție (similar „frunțașilor în producție” de mai sus);
 - „stahanoviști” (9 bilete în trimestrul următor obținerii titlului);
 - „cei mai buni stahanoviști pe ramura de producție” (18 bilete în semestrul următor obținerii titlului).

Oferirea biletelor gratuite (sau reduse) la activități cu caracter cultural sau sportiv, era parte a unei strategii mai ample a regimului, prin care se urmărea creșterea nivelului cultural al muncitorilor și încurajarea practicării sportului pe scară largă.

În cadrul aceleiași strategii se înscriau și programele de alfabetizare a muncitorilor și militarilor în termen; înființarea de brigăzi artistice în majoritatea întreprinderilor; participarea la complexul GMA (Gata pentru muncă și apărare – manifestare amplă cu caracter sportiv); înființarea de biblioteci în întreprinderi; dezvoltarea învățământului seral pentru muncitori etc.

c) *Oferirea unor obiecte de uz practic* era prevăzută ca formă de recompensă doar pentru cei distinși cu „Pentru merite în răspândirea presei”, în cazul căreia acesta era și singurul beneficiu menționat (poate părea ciudat că respectivii nu primeau și reviste sau abonamente la ziare).

d) *Alte beneficii*. În această categorie pot fi reunite o serie de recompense care nu aveau o formă materială / tangibilă, ci numai rolul de a evidenția prestigiul celor care le primeau.

Cea mai frecventă recompensă de acest tip era *înscrierea în cartea de onoare a întreprinderii / ministerului* în care activa persoana distinsă. Această formă de recompensă este întâlnită în cazul unor titluri de „frunțaș” (ex. Frunțaș în acțiunea de economisire”, „Frunțaș în acțiunea de economisire”, „Frunțaș în cooperarea de consum”, uneori ca unic beneficiu menționat explicit pentru cei care primeau titlul respectiv), precum și în cazul titlurilor acordate în cadrul Întrecerii Socialiste.

Invitarea cu prioritate la manifestările social-politice cu caracter oficial organizate cu prilejul sărbătoririi unor evenimente de importanță națională, era considerată o formă de recompensă pentru cei care primiseră titluri de onoare care erau și parte a sistemului național de decorații.

Ridicarea unui bust din bronz era o prevedere inedită, ce îi viza pe cei distinși pentru a doua oară cu titlul de „Erou al muncii socialiste”. Bustul era amplasat în localitatea natală a persoanei recompensate, pe el fiind înscrise și meritele aferente³⁷. Prevederea a fost valabilă în intervalul 1952-1972, fiind eliminată o dată cu modificarea Decretul nr. 168/1951, în sensul actualizării sale³⁸.

Nu deținem date statistice referitoare la cât de frecvent această prevedere a fost transpusă în practică. Cert este că acest mijloc de recompensă a fost adoptat sub influența sovietică și avea rolul de a evidenția importanța acestei distincții și prin extensie a „omului nou” creat de sistemul comunist și a faptelor sale. Caracterul său atipic pentru societatea românească rezultă din faptul că în anul 1972, în contextul actualizării criteriilor de acordare și rolului titlului de „Erou al muncii socialiste” în sistemul național de decorații, prevederea a fost abandonată, la momentul respectiv fiind, probabil, deja desuetă. Nu în ultimul rând, eliminarea sa a fost o consecință a reșezării sistemului național de decorații, titlul de „Erou al muncii socialiste” ne mai ocupând prima poziție ierarhică, ci pe cea secundă, după titlul de „Erou al RSR” (busturile ar fi fost realizate pentru persoane care nu mai erau decorate cu cea mai înaltă distincție a ierarhiei comuniste).

³⁷ Decretul nr. 168/1951, art. 4, alin 2.

³⁸ Decretul nr. 140/1972.

Popularizarea în presa centrală și locală era un ultim mijloc de recompensare a unora dintre cei distinși cu titluri de onoare. Ea este întâlnită în cazul a numeroase titluri de onoare acordate pe domenii de activități, precum și în cazul Întrecerii Socialiste.

IV. Avantajele asociate titlurilor colective

Această categorie de titluri puteau aduce atât beneficii de ansamblu pentru colectivul în sine, cât și pentru fiecare membru. În general aceste premii aveau atât o latură de recompensare, dar mai ales una de stimulare, membrii unei echipe având dreptul la recompense individuale, doar dacă mențineau ridicată performanța grupului timp de mai multe luni consecutiv, sau doar dacă ajungeau în fazele superioare ale Întrecerii Socialiste.

Aceste situații au fost prezentate pe larg în paginile anterioare pentru fiecare tip de recompensă în parte. La această secțiune vor fi reluate într-o formă sintetică și ușor de înțeles.

Menționăm că nu toate titlurile colective aveau asociate și alte avantaje. În cazul titlului de „Colectiv artistic emerit”, era prevăzut explicit în actul normativ prin care a fost instituit că „acordarea titlului nu atrage niciun fel de drept special pentru membri individuali ai colectivului”³⁹.

Celelalte titluri puteau aduce fie avantaje colective pentru o anumită entitate, fie atât avantaje colective cât și individuale pentru membrii echipei respective.

Avantaje de natură exclusiv colectivă erau aduse de titlurile „oraș, raion de oraș, comună fruntașă în întrecerea patriotică între comune și orașe”. Premiul în bani acordat celor clasate pe locuri fruntașe fiind folosite ulterior pentru proiecte de interes local.

În cazul tuturor celelalte titluri colective „echipă, brigadă sau tură de producție fruntașă”, „secție sau șantier fruntaș pe întreprindere”, „întreprindere fruntașă pe ramură de producție” și „întreprindere fruntașă pe țară”, valoarea premiilor putea varia de la simbolice la semnificative (importanța recompensei creștea odată cu importanța titlului). Premiile aveau atât rolul de a crește prestigiul grupului, cât și coeziunea membrilor săi. De asemenea, aceste recompense aveau mai multe laturi:

- caracter solemn (ex. oferirea unor drapele, diplome sau fanioane),
- de popularizare (afișare la panoul de onoare a grupelor cu rezultate bune – nominal a membrilor, și popularizarea în mass media locale);
- caracter colectiv (ex. folosirea unei mari sume de bani din cuantumului premiului primit pentru activități social-culturale sau sportive utile întregului personal).

Acordarea de beneficii individuale membrilor unei entități distinse cu un premiu colectiv era condiționată de obținerea unor performanțe superioare timp de mai multe luni consecutiv, ca mijloc de a-i încuraja să persevereze în obținerea de rezultate bune o perioadă cât mai îndelungată. Astfel, membrii „echipelor, brigăzilor sau turelor de producție fruntașe”, beneficiau de drepturile „frunțașilor în producție” doar dacă își mențineau realizările în producție timp de 6 luni consecutive. Tot ca mijloc de stimulare, titlul echipei era retras dacă realizările respective nu erau menținute.

În cazul titlurilor de „întreprindere fruntașă pe ramură de producție” și „întreprindere fruntașă pe țară”, pentru obținerea cărora era nevoie de o muncă susținută pe durata unui an întreg, cei care avuseseră contribuții importante în obținerea lor („frunțașii”), aveau dreptul să fie recompensați cu o cotă de 1/3 din valoarea premiului în bani primit de întreprindere.

V. Titluri care nu aveau asociat nici un avantaj.

Considerăm demn de a sublinia că o analiză a actelor normative prin care au fost instituite titlurile de onoare, scoate în evidență că au existat și titluri care nu aduceau nici un beneficiu / avantaj suplimentar în afară de titlul în sine (nici măcar de natură simbolică). Acestea erau:

- „Fruntaș în paza avutului obștesc”;
- „Pentru merite în serviciul de pază”;
- „Radist de onoare”;
- „Fruntaș în PCI”;

³⁹ Decretul nr. 449/1954.

- „Gospodar fruntaș oraș/sat”;
- „Pentru merite în serviciul poștei și telecomunicațiilor”;
- „Pentru merite milițienești”.

Nu deținem date pentru a realiza o analiză mai profundă a cauzelor care au generat această situație, titlurile respective neavând nici un numitor comun. Motivele pot varia de la o simplă omisiune a celor care au redactat textele actelor normative prin care au fost instituite, până la percepția că titlul de onoare și insigne aferentă reprezentau în sine o recompensă suficientă. În cazul distincțiilor „Pentru merite milițienești” și „Fruntaș în PCI”, putem presupune că erau un echivalent aproximativ al distincției „Militar de frunte”, folosită în armată, care era în sine un mijloc de recompensă, ce nu aducea alte avantaje.

Menționăm că la această secțiune au fost enumerate doar titlurile de onoare mai importante / relevante (acordate de la nivel ministerial), nu și cele inferioare, acordate de diverse asociații sau întreprinderi.

BIBLIOGRAFIE

Carsian, A. 1966. *Decorațiile, titlurile de onoare și alte distincții ale Republicii Socialiste România*. București: Științifică.

Tabără, R., Mihai, I.-T. 2016. *Insigne și însemne militare românești 1948-1989*. Cluj-Napoca: Grinta.

ANIC, Fond Consiliul de Stat, Decret nr. 3/1950, vol. I, f. 196.

ANIC, Fond CC al PCR, Secția cancelarie, Dosar 371/1952, ff. 1-2.

Decretul nr. 168/1951 pentru instituirea titlului de Erou al Muncii Socialiste din RPR, publicat în B. Of. nr. 97 din 28 septembrie 1951.

Decretul nr. 168/1951 pentru instituirea titlului de Erou al Muncii Socialiste din RPR, republicat în B. Of. nr. 55 din 16 mai 1972.

Decretul nr. 78/1952 pentru normarea, repartizarea și folosirea suprafeței locative și reglementarea raporturilor dintre proprietari și chiriași, publicat în B. Of. nr. 17 din 5 aprilie 1952.

Decretul nr. 121/1953 pentru înființarea titlului de „Medic emerit al RPR”, publicat în B. Of. nr. 9 din 8 martie 1953.

Decretul nr. 190/1953 pentru scutirea de impozit a Eroilor Muncii Socialiste, publicat în B. Of. nr. 17 din 30 mai 1953.

Decretul nr. 153/1954 privitor la impozitul pe venit al populației, publicat în B. Of. nr. 22 din 11 mai 1954.

Decretul nr. 449/1954 privind modificarea și completarea Decretului nr. 203/1950 pentru înființarea titlurilor ce se pot acorda oamenilor de știință, tehnicienilor și artiștilor, publicat în B. Of. nr. 1 din 12 ianuarie 1955.

Decretul 717/1956 privind instituirea titlului de „Învățător fruntaș” și „Profesor fruntaș”, publicat în B. Of. nr. 2 din 16 ianuarie 1957.

Decretul nr. 550/1957 pentru modificarea Regulamentului distincțiilor din 1953, publicat în B. Of. nr. 32 din 26 noiembrie 1957.

Decretul nr. 564/1968 privind modificarea unor prevederi referitoare impozite și taxe, publicat în B. Of. nr. 87 din 5 iulie 1968.

Decretul nr. 140/1972 privind modificarea Decretului nr. 168/1951 pentru instituirea titlului de Erou al Muncii Socialiste din RSR și a Regulamentului privind titlul de Erou al Muncii Socialiste, publicat în B. Of. nr. 39 din 19 aprilie 1972.

Decret nr. 190/1977 privind distincțiile de stat în RSR, publicat în B. Of. nr. 65 din 9 iulie 1977.

HCM nr. 467/1950 privind instituirea distincției „Act de mulțumire”, publicată în CHD nr. 28 din 31 mai 1950.

HCM nr. 1.057/1950 privind măsurile pentru îmbunătățirea salarizării și condițiilor de trai ale muncitorilor care lucrează în subteran, în minele de cărbuni, publicat în B. Of. nr. 86 din 3 octombrie 1950.

HCM nr. 255/1951 privind măsuri pentru îmbunătățirea activității în exploatarea de minereuri, Publicată în B. Of. nr. 40 din 4 aprilie 1951.

Hotărârea nr. 1.015/1951 a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român și a Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române cu privire la stahanoviștii și fruntașii în producție și stimularea lor morală și materială, publicat în B. Of. nr. 102 din 9 octombrie 1951.

HCM nr. 635/1953 privind înființarea insignei „Evidențiat în munca medico-sanitară”, publicată în CHD nr. 16 din 9 martie 1953.

HCM nr. 2.208/1953, Regulament pentru acordarea distincției „Fruntaș în comerțul de stat”, publicată în CHD nr. 46 din 11 iulie 1953.

HCM nr. 3.145/1953 privind stabilirea taxelor școlare în școlile medii (de 10 ani), pedagogice, medii tehnice și în instituțiile de învățământ superior, publicat în CHD nr. 60 din 22 septembrie 1953.

HCM nr. 1.270/1962, privind plata indemnizațiilor pentru persoanele distinse cu unele titluri, publicată în CHD nr. 39 din 27 dec. 1962.

HCM nr. 527/1966 privind indemnizația pentru persoanele distinse cu titlul de „Erou al Muncii Socialiste din RSR”, publicat în B. Of. nr. 12 din 4 aprilie 1966.

HCM nr. 1.230/1968 pentru abrogarea HCM nr. 527/1966 privind indemnizația pentru persoanele distinse cu titlul de „Erou al Muncii Socialiste din RSR”, publicată în B. Of. nr. 76 din 11 iunie 1968.

HCM nr. 1.504/1968 privind desființarea unor indemnizații nelegate de muncă, publicată B. Of. nr. 94 din 13 iulie 1968.

Legea nr. 5/1973 privind administrarea fondului locativ și reglementarea raporturilor dintre proprietari și chiriași, publicată în B. Of. nr. 47 din 31 martie 1973.

Regulamentul distincțiilor din RPR, publicat în B. Of. nr. 5 din 3 februarie 1953.